

RANJENICI SU SPAŠENI

Uz nadljudske napore boraca 8. banijske brigade, ranjenici i bolesnici uspješno su prebačeni na lijevu obalu Neretve. Bilo je to u vrijeme operacije „Weiss II.“ Od 9. veljače do 23. ožujka 1943. godine - znana kao bitka na Neretvi

U dolini Neretve od 9. veljače do 23. ožujka 1943. godine, vodila se jedna od najdramatičnijih bitaka NOR-a - bitka na Neretvi, (operacija „Weiss II.“), poznata i kao bitka za spašavanje 4000 ranjenih i bolesnih partizana koje je trebalo izvući pred neprijateljem i prebaciti preko Neretve u istočnu Hercegovinu i Crnu Goru. Protiv Glavne operativne grupe, na čelu s Vrhovnim štabom, koju su sačinjavali 1. i 2. proleTERSka, 3. udarna, 7. banijska i 8. dalmatinska divizija - ili oko 24.000 partizanskih boraca - neprijatelj je angažirao gotovo osam divizija, odnosno više od 80.000 vojnika i 30.000 četnika Draže Mihailovića.

Adam Dukpalo, legenda partizanske Banije, u proljeće 1943. godine obnašao je dužnost političkog komesara 1. bataljuna 8. brigade 7. banijske divizije. U svojim sjećanjima kazao je: „Za našu diviziju (7. banijsku), u početku, nije bilo predviđeno da napusti teritorij Banije, ali kako je bila uvučena u borbe, krenula je prema Neretvi sa 18 tisuća civilnog stanovništva i tek se ljeti 1943. godine, prešavši borbeni put preko Bosne, Hercegovine i Crne Gore, vratila poslije V. Ofenzive (bitka na Sutjesci) u Baniju, s oko 700 boraca (od 4000, koliko je prije toga imala). Sedma se banijska divizija postepeno povlačila prema Bosanskoj krajini i napustila je Baniju, S njom je krenula velika masa, oko 20 tisuća civila iz Like, Korduna i Banije, bježeći od ustaškog zuluma, a i zločina njemačke i talijanske vojske. Tolika se masa naroda povlačila s divizijama oko Vrhovnog štaba, nešto prema Grmeču, a drugi prema Drvaru i Šator planini gdje je dosta naroda stradalo. Neki su otišli prema Neretvi i Sutjesci, rijetko se tko vratio na rodnu grudu. Tragedija koja se rijetko događa...

Najteže, krajnje kritična i dramatična situacija nastupila je posljednjih dana veljače 1943. godine. Od Bugojna i Gornjeg Vakufa prodrle su do Makljana, iznad Prozorske kotline - 717. divizija i borbena grupa „Vogel“ sastavljena od 738. puka i dijelova artiljerijskog puta 718. divizije i 5. ustaškog zdruga. Stigle su na samo nekoliko stotina metara od glavne kolone ranjenika, koja se kretala cestom prema Prozoru i Neretvi. Ispred tih njemačko-ustaških snaga nalazila se 7. banijska divizija i 3. krajiška brigada. Tito je štabu 7. divizije poručio: „Iza vas je 4000 ranjenika i bolesnika naše vojske. Neprijatelj ne smije prodrijeti u Prozor!“ Ali partizanske

snage bile su preslabe da zaustave Nijemce i ustaše. Neprijatelj je istodobno vršio snažan pritisak iz Sarajeva i Mostara.

U tako izuzetno teškoj situaciji, kada su ranjenici stigli na puškomet njemačkih divizija i kada je zapravo doveden u pitanje opstanak svih jedinica Narodnooslobodilačke vojske u dolini Rame i Neretve, Tito je našao rješenje kako da se probije neprijateljski обруч, spasu ranjenici i ostvari prodor prema istoku. Odlučeno je da se, prvo, izvede protuudar prema Gornjem Vakufu - protiv njemačko-ustaške grupacije koja je najviše ugrožavala sudbinu ranjenika. Zatim je trebalo odbaciti neprijatelja prema Bugojnu, hitno obrnuti frontu i pristupiti forsiranju Neretve, razbiti četnike, prebaciti ranjenike i onda poduzeti opći napad za uništenje četnika i njihovih talijanskih saveznika u istočnoj Hercegovini, Crnoj Gori i Sandžaku.

Treći ožujka bio je najpresudniji dan u cijeloj bitki na Neretvi - zabilježio je Dukpalo. Toga dana je devet partizanskih brigada, uz pomoć Tenkovske čete i Artiljerijskog divizionu Vrhovnog štaba, krenulo uz opći napad. Došlo je do paklenog sudara. Udar partizanskih divizija već je sutradan bacio Nijemce i ustaše natrag prema Bugojnu i Jajcu. Gornji Vakuf je oslobođen. Stvoreni su uvjeti za spas ranjenika i njihovo prebacivanje preko Neretve. Petog ožujka, Tito je naredio forsiranje Neretve u rajonu Jablanice. Komandantu 2. proleterske divizije naredio je da prijeđe Neretvu kod porušenog mosta u Jablanici, a inženjeru Smirnovu da pokraj toga mosta napravi prijelaz za cijelu grupaciju i ranjenike.

Prilikom prijelaza Neretve najteže je bilo prebaciti oko 3000 ranjenika i oko 1000 oboljelih od tifusa. Prebacivanje preko improviziranog mosta kod Jablanice izvršeno je pod neprekidnom paljbom neprijateljske artiljerije i bombardiranjem avijacije. Zatim je ranjenike i bolesnike trebalo što brže prebaciti na prostor Borci-Borčko jezero, kako bi se izbjegla opasnost od nadiranja neprijatelja iz Konjica. Vrhovni komandant je za prijenos ranjenika odredio cijelu 9. dalmatinsku diviziju, 9. banijsku brigadu i talijanske zarobljenike. Jedinice koje su prenosile ranjenike i bolesnike zahvatila je epidemija dizenterije i tifusa, što je znatno smanjilo njihovu borbenu sposobnost. Osmo banijska brigada bila je gotovo potpuno izbačena iz stroja. Epidemija je zahvatila i ranjenike. Gotovo polovica oboljelih od tifusa - računa se da ih je bilo oko 6000 - podlegla je bolesti.

Kada su evakuirani svi ranjenici i bolesnici, među posljednjima je preko Neretve prešao Tito s najbližim suradnicima. Četvrta neprijateljska ofenziva je propala. Ranjenici su spašeni, a četnici Draže Mihailovića bili su uništeni, i to u krajevima gdje su imali najjača uporišta. Neprijateljske snage morale su stati. Bilo je to malo zatišje pred novu buru, koja je nastupila 15. svibnja 1943. godine bitkom u dolini Sutjeske - u svojim sjećanjima kazivao je Adam Dukpalo, koji je 1. svibnja od Vrhovnog štaba ovlašten da izvrši prikupljanje prizdravljenih boraca s teritorija Like,

Banije i Korduna, a za popunu 7. banijske divizije.

Bojan Miroslavljev